

Miejsca pamięci I wojny światowej w Olkuszu

W Olkuszu znajdują się liczne miejsca pamięci narodowej.

Są one związane z powstaniem narodowymi oraz I i II wojną światową. Zajmijmy się szczególnie upamiętnieniem miejsc związanych z I wojną światową.

Jedno z nich znajduje się na olkuskim nowym **cmentarzu parafialnym**. Jest to **kwatery wojskowa otoczona murem**. Żołnierze, którzy są tu pochowani, zginęli lub umarli na skutek odniesionych ran, w latach 1914 -1918. Żołnierze spoczywają w 43 zbiorowych mogiłach, które posiadają betonowe obramowania i żelazne krzyże, oraz w dwóch pojedynczych mogiłach. Na terenie kwatery stoi drewniany Krzyż Katyński, krzyż upamiętniający ofiary lotniczej katastrofy w Smoleńsku oraz pomnik z rzeźbą orła, wykonaną przez artystę – plastyka Wiesława Nadymusa. Znane są nazwiska 14 żołnierzy Wojska Polskiego, którzy są tu pochowani w 1918 r. Są to: m. in. **szer. Jan Borowski, szer. Franciszek Dąbrowski, ułan Stanisław Husiatyński, szer. Piotr Kędzior, sierż. Jan Adolf Miedziejewski, szer. Benedykt Niedziela, kapral Franciszek Podbiał, sierż. Jan Proszek, szer. Ignacy Rak, ppor. Jan Roessler.**

Na terenie cmentarza znajduje się **grób legionisty Jerzego Oskierki-Kramarczyka** (ur. 8 listopada 1890 r., zm. w 1937 r.) – uczestnika m. in. brawurowej szarży pod Rokitną (13.06.1915 r.).

Na olkuskim Rynku, znajduje się **Płyta Nieznanego Żołnierza**, pod pomnikiem Józefa Piłsudskiego. Wryty jest na niej napis:

„Nieznanemu żołnierzowi poległemu za Ojczyznę w latach 1914-1912. Rodacy z Olkusza”.

Losy tej tablicy były burzliwe. Została ona bowiem pierwotnie położona na olkuskim rynku przed magistratem i odślonięta w 1925 r. lub w 1927 r. Potem w 1932 r. przeniesiono ją na placyk przed wieżę ciśniń. W 1968 r. tablicę przeniesiono na zieleniec obok Bazyliki pw. Św. Andrzeja, pod figurę Matki Boskiej. Stąd w 2007 r. została przeniesiona ponownie na olkuski rynek i znajduje się pod pomnikiem marszałka Józefa Piłsudskiego. Z kolei pod figurą Matki Boskiej koło olkuskiej bazyliki, znajduje się inna płyta, która upamiętnia przeniesioną tablicę słowami:

„Tu znajdowała się olkuska płyta Nieznanego Żołnierza pierwotnie położona pod magistratem w roku 1925 dwukrotnie znalazła schronienie na terenie kościelnym w latach hitlerowskiej okupacji i Polski Ludowej przeniesiona do rynku 3 sierpnia 2007 roku”.

Na **Starym Cmentarzu w Olkuszu** znajduje się Ściana Pamięci, na której w 2000 r. odślonięto **tablicę ku czci mieszkańców Ziemi Olkuskiej, którzy polegli podczas wojny polsko-bolszewickiej.**

Na czerwonej tablicy wryty jest napis:

„Poległym bohaterom w walce z najazdem Rosji Sowieckiej”.

„Marszałkowi Józefowi Piłsudskiemu”

Na czarnej tablicy widnieje popiersie Józefa Piłsudskiego oraz daty 1920 i 2000. Na dziesięciu czarnych tablicach są wyryte nazwiska 234 żołnierzy – mieszkańców ziemi Olkuskiej, którzy polegli w wojnie polsko-bolszewickiej.

Również na Ścianie Pamięci olkuskiego Starego Cmentarza widnieje czarna **tablica ku czci żołnierzy V Batalionu Strzelców Olkuskich im. Płk. Francesco Nullo**, poległych w walkach o niepodległość w latach 1918 – 1920, która została odsłonięta w dniu 15 sierpnia 2000 r.

Na tablicy wyryta jest dedykacja oraz przedstawione są dzieje walk Batalionu:

„Pokoleniom z testamentem wdzięcznej pamięci orężnego udziału ochotniczego V Batalionu Strzelców Olkuskich im. Płk. Francesco Nullo w walkach o niepodległość 1918 – 1920”.

11.XI.1918 – w dniu odzyskania Niepodległości sformowany przez por. Bogdana Ferencowicza.

8.I.1919 – na wici – semper fidelis. Wyjazd na odsiecz Lwowa pod dowództwem kpt. T. Mazurkiewicza. Szlak bojowy: Gródek Jagielloński, Kiernice, Lubień Wielki, Czerlany.

5.V.1919 – w rocznicę śmierci płk. F. Nullo wchodzi w skład 9 Pułku Piechoty Legionów jako jego III Batalion. Walczy pod Chyrowem, Brzeżanami, nad rz. Seret, Dźwiną, Berezyną, pod Korcem, Równym, nad rz. Styr, pod Łuckiem, Włodzimierzem, Hrubieszowem, Chełmem, Brześciem, Ozieranami, Brzostowicą, nad Niemnem, pod Lidą, ułatwia zdobycie Wilna – aż do końca wojny X. 1920 r.”

„Obrońcom Ojczyzny – Wielkopomna Chwała/15.VIII.A.D.2000”.

W olkuskim **Parku Miejskim** znajduje się **obelisk poświęcony generałowi Stefanowi Buchowieckiemu**. Jest to kamień z tablicą brązu, na której wyryty jest napis:

„Zasłużonemu lekarzowi i społecznikowi miasta i ziemi olkuskiej doktorowi medycyny Stefanowi Buchowieckiemu (1863 – 1927) oficerowi Legionów, współorganizatorowi wojskowej służby sanitarnej, generałowi brygady Wojsk Polskich, kawalerowi Virtutti Militari i Krzyża Walecznych – w hołdzie społeczeństwo”.

Na **olkuskim rynku** stoi **pomnik Marszałka Józefa Piłsudskiego**. W okresie międzywojennym pierwotny pomnik Marszałka znajdował się na tzw. olkuskim placu fabrycznym. Odsłonięto go w 1936 r. Został on zniszczony podczas II wojny światowej. W 2007 r. w kontekście obchodów 87. Rocznicy Bitwy Warszawskiej i Święta Żołnierza Polskiego, odsłonięto nowy pomnik Marszałka.

Na Starym Cmentarzu w Olkuszu w 2013 r. odsłonięto **popiersie Petera Westena** (ur. w 1875 r. – zm. 1934 r.) – austriackiego przemysłowca, który był założycielem fabryk naczyń w Olkuszu (1907 r.) i fabrykę wyrobów gumowych w Wolbromiu (1908 r.).

W 1907 r. w Olkuszu powstało Akcyjne Towarzystwo Tłoczonych i Emaliowanych Wyrobów „Westen” założone przez Petera Westena, Fryderyka Meisenholla i Fryderyka Jakubca. Spółka jeszcze w tym roku zaczęła budować fabrykę w Olkuszu. Za rok fabryka zaczęła produkcję.

ZS Nr 1 w Olkuszu, na prośbę Społecznego Komitetu Upamiętnienia Petera Westena w Olkuszu oraz Polskiego Towarzystwa Turystyczno – Krajoznawczego Oddziałowej Komisji Opieki nad Zabytkami w Olkuszu, w dniu 05.10.2013 r. objął honorowym i praktycznym patronatem pomnik Petera Westena na starym, zabytkowym cmentarzu w Olkuszu. W założonej przez P. Westena w 1907 r. Fabryce Naczyń WESTEN zatrudnienie znajdowali mieszkańcy Olkusza i okolic, jak również liczni absolwenci olkuskiego „Mechanika”. Stąd organizatorzy przedsięwzięcia ufundowania pomnika Petera Westena *„Doceniając ogromny wkład poprzednio Technikum Mechanicznego i Zasadniczej Szkoły Zawodowej, a obecnie Zespołu Szkół Nr 1 w Olkuszu w kształcenie fachowców w wielu potrzebnych zawodach”* uznali, *„że znaczne grono nauczycieli i uczniów tej szkoły będzie najbardziej predestynowane do podtrzymania i przekazania następnym pokoleniom mieszkańców Regionu Olkuskiego pamięci o zasłużonym przemysłowcu austriackim”*- czytamy w piśmie Społecznego Komitetu Upamiętnienia Petera Westena w Olkuszu oraz Polskiego Towarzystwa Turystyczno – Krajoznawczego Oddziałowej Komisji Opieki nad Zabytkami w Olkuszu, skierowanym do Dyrektora ZS nr 1 w Olkuszu Aldony Nowickiej.

Wkład olkuskiego „Mechanika” w rozwój przemysłu na ziemi olkuskiej potwierdza m. in. broszurka wydana przez Społeczny Komitet Upamiętnienia Petera Westena w Olkuszu. Stwierdza się w niej m. in., iż Olkusz przełomu XIX i XX wieku posiadał istotne atuty sprzyjające budowy fabryki i lokowaniu tu kapitału *„Tym bardziej, że od 1900 roku w Olkuszu działała szkoła rzemieślnicza przy ul. Górniczej, kształcąca wykwalifikowanych fachowców.*

Źródła:

-Jacek Sypień, Olgerd Dziechciarz, Pamięć śladów. Śladami pamięci – miejsca pamięci narodowej na ziemi olkuskiej, wydawca PiMBP w Olkuszu, druk GRAFPRESS, Olkusz 2015;

-Iwona Rams, Zespół Szkół Nr 1 w Olkuszu w latach 1900 – 2019 na podstawie szkolnej dokumentacji, wydawca ZS Nr 1 w Olkuszu, druk GRAFPRESS, Olkusz 2020.

Oprac. Iwona Rams z ZS Nr 1 w Olkuszu